

Dominik Chomik, Jacek Wojsław

Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa, Uniwersytet Gdański

Słowa kluczowe: pasek informacyjny, ticker, pasek TVP Info

Keywords: news ticker, TVP Info crawl

PASKÓW TVP INFO ŻYCIE PO ŻYCIU. INTERNETOWY DYSKURS WOKÓŁ WSPÓŁCZESNYCH TICKERÓW TELEWIZYJNYCH

Pasek informacyjny (określany również jako belka informacyjna lub ticker) jest stałym elementem przekazu telewizji informacyjnej, zarówno czołowego kanału telewizji publicznej – TVP Info, jak i dwóch najczęściej wybieranych anten komercyjnych – TVN24 i Polsat News¹. Mimo że stosowany powszechnie, do niedawna nie był częstym obiektem publicznego dyskursu. Można chyba uznać, że niewielkie zainteresowanie komentatorów belkami odzwierciedlało stosunkowo małe znaczenie tych elementów przekazu telewizyjnego (co pokazują dotychczasowe badania percepcji tickerów²).

Sytuacja zmieniła się w połowie 2017 r., kiedy to pasek informacyjny stał się przedmiotem wielu komentarzy publicystów oraz wypowiedzi tzw. zwykłych internautów. Wyłaniający się z tych (funkcjonalnie i stylistycznie) różnorodnych głosów dyskurs jest przedmiotem niniejszego artykułu. Zajmujemy się więc drugim życiem pasków informacyjnych, które są cytowane, komentowane oraz modyfikowane.

Posługujemy się tu określeniem *paski/belki informacyjne*, warto więc podkreślić, że przymiotnika *informacyjny* używamy w znaczeniu terminologicznym, bez intencji włączania się w publicystyczną dyskusję na temat współczesnych pasków

¹ Na podstawie wyników oglądalności telewizji informacyjnych z września 2017 r. Dane według <http://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/ogladalnosc-kanalow-informacyjnych-wrzesien-2017> (dostęp: 5.01.2018).

² Patrz: A. Trojanowska-Bis, P. Francuz, *Rozumienie przekazu audiowizualnego zawierającego „tekst taśmowy” (TV-ticket) przez osoby zależne i niezależne od pola*, w: *Psychologiczne aspekty komunikacji audiowizualnej*, red. P. Francuz, Lublin 2007, s. 68; A. Karaśkiewicz, M. Lubawy, *Wpływ pasków informacyjnych na zapamiętywanie pozostałych elementów przekazu telewizyjnego*, „*Studia Medioznawcze*” 2012, nr 4(51), s. 15.

TVP Info. Zdajemy sobie sprawę, że ich wyrazistość zasługuje na zainteresowanie medioznawcze nie tylko w kontekście sporu o media publiczne czy też problemu etyki dziennikarskiej oraz granic między dziennikarstwem a propagandą³, lecz również w szerszej perspektywie, uwzględniającej ogólniejsze procesy zachodzące w dzisiejszych mediach, takie jak tabloidyżacja przekazu, zacieranie granic między informacją a komentarzem itp. Przedmiotem tego opracowania jest jednak dyskurs medialny wokół tytułowego przedmiotu, w mniejszym zaś stopniu sam pasek.

Tytułowy dyskurs uwzględnia główny kanał obiegu informacji na temat pasków, a więc internetowe posty publikowane na Facebooku (na kilku poświęconych paskom fanpage'ach), satyryczny ASZdziennik oraz internetowe wydania dzienników i czasopism. Mamy więc do czynienia z różnorodnością wypowiedzi, zarówno stylistyczną (co uwarunkowane jest m.in. kompetencją komunikacyjną autora i miejscem publikacji), jak i funkcjonalną (niektóre intencje są zapewne mniej czy bardziej ukryte i realizują cele charakterystyczne dla trollingu czy marketingu politycznego). Należy jednak podkreślić, że różnice te w niniejszej analizie nie są brane pod uwagę – nie zajmujemy się rekonstrukcją poszczególnych celów ani strategii komunikacyjnych, ani tym bardziej recenzowaniem cytowanych wypowiedzi.

Incydentalnie zainteresowanie paskami TVP Info widoczne jest od końca 2016 r. Wydarzeniami przedstawianymi na komentowanych wcześniej paskach były m.in. protesty przed Sejmem RP w grudniu 2016 r. (DOSTAWCĄ SYGNAŁU TVP DLA NASZYCH WIDZÓW JEST AMERYKAŃSKA FIRMA EMITEL [26]⁴), wybór przewodniczącego Rady Europejskiej z marca 2017 (WYBÓR DONALDA TUSKA SUKCESEM NIEMIEC [13]) oraz werdykt sądu z czerwca 2017 (SKOMPROMITOWANY SĘDZIA ŁĄCZEWSKI WYDAŁ KOLEJNĄ POLITYCZNĄ DECYZJĘ [10]). Warto podkreślić, że belki nie były wówczas jeszcze głównym tematem artykułów, wymieniano je przy okazji, w związku z właściwą (inną) tematyką tych tekstów.

Wyznaczenie drugiej połowy 2017 r. jako czasowego horyzontu niniejszej analizy wynika z tego, że właśnie w lipcu tegoż roku zainteresowanie paskami informacyjnymi wyrażające się w ich cytowaniu i komentowaniu przestało mieć charakter incydentalny. Paski stały się też autonomicznym przedmiotem dyskursu, czyli nie były traktowane jako jeden z elementów przekazu medialnego, lecz jego przedmiot najistotniejszy lub też w sposób izolowany.

³ Termin 'propaganda' (poza jego wystąpieniami w ramach omawianego dyskursu) rozumiany jest tu zgodnie z jego znaczeniem przyjętym w następujących pracach: *Propaganda w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, red. J. W. Wołoszyn, Lublin 2015 (zob. zwłaszcza wstęp J. W. Wołoszyna i tekst E. C. Króla *W poszukiwaniu modelu propagandy totalnej*, s. 7–45); *Teoria i praktyka propagandy*, red. B. Dobek-Ostrowska, J. Fras i B. Ociepka, Wrocław 1997, s. 7–11; B. Dobek-Ostrowska, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Warszawa 2006, s. 203–235; *eadem*, *Porozumienie czy konflikt? Politycy, media i obywatele w komunikowaniu politycznym*, Warszawa–Bielsko-Biała 2009, s. 98–129; J. Wojsław, *Obraz teraźniejszości w propagandzie komunistycznej Polski lat 1949–1954: zarys problematyki*, Gdańsk 2009, s. 38–52.

⁴ W nawiasie kwadratowym podano numer źródła ujętego w zestawieniu na końcu artykułu.

Stałe, częste i intensywne zainteresowanie paskami spowodowało też, że szeroko cytowane i komentowane stały się takie zjawiska, które wcześniej umykały uwadze obserwatorów lub nie zdawały się na tyle ważne i atrakcyjne, by warto było o nich mówić i pisać (jak błędy ortograficzne i usterki techniczne). Zaczęły być przedstawiane jako symptom tego, co dzieje się w TVP, reprezentatywny przykład ogólniejszych zmian dokonujących się w mediach publicznych.

W drugiej połowie 2017 r. doszło do kilku istotnych wydarzeń, które były najczęściej komentowane na paskach informacyjnych. Pierwszym i dla opisywanego dyskursu najważniejszym wydarzeniem była reforma sądownictwa i letnie (w mniejszym stopniu jesienne) protesty przeciwko niej oraz tzw. podwójne weto prezydenta Andrzeja Dudy. Później szeroko komentowano paski informujące o proteście głódowym lekarzy rezydentów, warszawskim Marszu Niepodległości z 11 listopada 2017 r. oraz rezolucji Parlamentu Europejskiego z 15 listopada w sprawie praworządności w Polsce. Paski na inne tematy komentowane były rzadziej.

Na temat dyskursu wokół belek informacyjnych dużo mówi sytuacja sprzed jego pojawienia się. Paski pełniące swą funkcję w zaprogramowany i zwyczajny sposób są dla publicznego dyskursu przezroczyste. Ich stała obecność na ekranie oraz służebność wobec obrazu i wypowiedzanego słowa nie budzą specjalnego zainteresowania, które miałyby się manifestować w cytowaniu, komentowaniu czy analizowaniu paskowego przekazu.

Ticker wkraczający do publicznego dyskursu jest obiektem o zaburzonej równowadze funkcjonalnej: to, co do tej pory było zwykłe, w nowym pasku jest zakwestionowane przez logikę nowych potrzeb. Odczuwana modyfikacja obejmuje to, co dla paska centralne, co stanowi jego istotę i zawarte jest w samej jego nazwie: *informacyjny*.

Czym jest i czym powinno być paskowe *informatio*? Dyskurs najczęściej wiąże je z problematyką referencyjności polegającej na reprezentowaniu przedmiotów i faktów. Pasek jest informacyjny wtedy, gdy przedstawia prawdę.

Zainteresowanie wywołuje więc pasek zawierający przekaz nieprawdziwy. Fałsz belki manifestuje się na różne sposoby. Najwyraźniej wypływa z relacji między słowem a obrazem. Zdanie SŁABA FREKWENCJA PRZED SEJMEM POMIMO NAWOŁYWAŃ GRZEGORZA SCHETYNY DO PUCZU [2], wyświetlane na szerokim planie wypełnionym tłumami, podlega samoistnej falsyfikacji. Jej podstawą jest brak koherencji całego przekazu słowno-obrazowego. W tym zestawieniu przewaga stoi po stronie obrazu, to on jest naturalną reprezentacją rzeczywistości, on podważa przekaz „paska oderwanego od rzeczywistości” [25] i dodatkowo obnaża nieudolność jego autora. Jakiegokolwiek komentarze są zbędne, gdyż tak uchwycony przekaz jest bezbronny. Pozostaje tylko rozpowszechnienie zamrożonego kadru w gazetach, czasopismach, na portalach.

Wewnętrzne napięcie przekazu słowno-obrazowego jest wygodnym tworzywem zabiegów parodycyjnych (w czym celuje zwłaszcza ASZdziennik). Satyryczne naśladownictwo pasków wskazuje ważną tendencję w zakresie fałszowania rzeczywistości. Widać ją w belce OCZYSZCZAJĄCA GŁODÓWKA SPOSOBEM NA

WZMOCNIENIE ODPORNOŚCI ORGANIZMU PRZED ZIMĄ [16]. Siedzące na karimatach lekarki rezydentki z protestujących przemieniają się w anonimowe promotorki zdrowego trybu życia. Ich desperacja staje się leczniczą kuracją, a wycieńczenie – leniwym rozluźnieniem.

Bagatelizowanie i ignorowanie ważnych tematów (którego prześmiewczą realizacją staje się przekształcenie problematyki społeczno-politycznej w *soft news*) nie jest jedynym wskazywanym sposobem fałszowania rzeczywistości. Zdania na paskach nie muszą bowiem tworzyć rzeczywistości alternatywnej – mogą ją po prostu interpretować w sposób skrajnie stronniczy, dyskredytujący wroga: PEDIATRZY TOTALNI GARDZĄ ŻYWNOŚCIĄ OD POLSKICH ROLNIKÓW, REZYDENCI KOCZUJĄ W KOLEJKACH PO WYPŁATY OD SOROSA, BARBARZYŃCY ZAJMUJĄ PACJENTOM ŁÓŻKA W WARSZAWSKIM SZPITALU [16].

W każdym z powyższych satyrycznych przykładów lekarze poddani są wyraziściej ocenie negatywnej. Wariantywność pasków łączonych z tym samym ujęciem leżących medyków pokazuje pole możliwości interpretacyjnych, jakie daje żonglowanie znanymi z prawdziwych belek słowami i frazeologizmami.

Fałsz nie musi oznaczać napięcia między słowem a obrazem. Wyłania się on również z tworzonych przez internautów zestawień przekazu TVP Info z relacjami innych telewizji informacyjnych. Facebookowe galerie zdjęć pokazują m.in. różnice w sposobie przedstawiania tego samego wydarzenia. W tym przypadku nieistotne stają się intencje pojedynczego nadawcy, jego strategię i wiarygodność. O tym, co jest prawdą, decyduje konstruowana doraźnie kategoria medialnej większości:

Polsat News: R. TRZASKOWSKI WSPÓLNYM KANDYDATEM PO I .N W WYBORACH NA PREZYDENTA WARSZAWY

TVN24: TRZASKOWSKI KANDYDATEM PO I NOWOCZESNEJ NA PREZYDENTA WARSZAWY; RABIEJ NA WICEPREZYDENTA

TVP Info: SCHETYNA I PETRU PRÓBUJĄ RATOWAĆ TWARZ PO BLAMAŻU TOTALNEJ OPOZYCJI PODCZAS DEBATY O SĄDACH [2].

Fałsz komentarza TVP Info objawia się w tym przypadku przez jego umieszczenie na jednolitym tle dwu innych kanałów konkurencyjnych.

Spójny przekaz TVN24 i Polsat News podważa ponadto sposób ustanawiania agendy w TVP Info („#priorytety”). Facebookowe zestawienia zrzutów ekranowych zawierają belki:

Polsat News: PIKIETA LEKARZY REZYDENTÓW PRZED KPRM

TVN24: „CHCEMY BEZPIECZNEJ OCHRONY ZDROWIA” PIKIETA REZYDENTÓW PRZED KANCELARIĄ PREMIERA

TVP Info: JEDEN Z NAJWIĘKSZYCH AMERYKAŃSKICH PRODUCENTÓW SZKŁA OTWORZY W POLSCE DRUGĄ FABRYKĘ [2].

Pasek TVP Info jest tu integralnym elementem zafałszowanego obrazu rzeczywistości, w którym wiadomości trudne zostały zastąpione propagandą sukcesu (zapowiedzią wybudowania kolejnej huty).

Taki punkt odniesienia nie zawsze sprawdza się w przypadku pasków komentujących, np. operujących słowami nacechowanymi emocjonalnie (SZOKUJĄCE ZAPOWIEDZI OPOZYCYJNYCH BOJÓWKARZY [24]) lub interpretujących rzeczywistość poprzez zestawianie ze sobą faktów spoza kadru (TUSK CHCIAŁ SANKCJI DLA POLSKI, NIE ROZLICZYŁ SIĘ Z AFER – TERAZ CHCE PRZYJECHAĆ NA ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI [3]). Jak bowiem dokonać falsyfikacji, jeśli „zero w tym informacji, za to sto procent oceny i komentarza” [14]? Dlatego też w dyskursie dochodzi do rekonstrukcji reguł, na których ów przekaz został zbudowany, i ukrytych celów, które ma on realizować.

Istnieje kilka równoległe funkcjonujących wyjaśnień działania pasków. Jedno z nich już w połowie lipca przyjęło się jako nazwa opisywanego zjawiska. Chodzi o „paski grozy”, które „zamiast informować, wywołują u widzów strach” [14]. *Groza* – słowo wyjęte z leksykonu tabloidowego – wyjaśnia tu zatem ukryte intencje nadawcy, jego strategię opartą na zarządzaniu lękami odbiorcy⁵.

Paski to również propaganda. Rzecznik *propaganda* funkcjonuje jako publicystyczna etykieta, zwłaszcza wtedy, gdy opatrzony jest przydawką oceniającą („ordynarna” [11], „prymitywna” [7]) lub dookreślającą („pisowska” [5], „prorządowa” [20]). Fraza „w TVP Info z pasków sączył się propagandowy jad” [12] sama w sobie niesie jednoznacznie negatywną ocenę przekazu.

Obnażanie mechanizmów propagandy jest już bardziej skomplikowane, dlatego na ten temat powstają całe teksty, np. *Jak działa machina pisowskiej propagandy* [5].

Fałsz i propagandowość pasków prowadzi do zainteresowania mechanizmami ich tworzenia, a także autorami, którzy dla obserwatora wyłaniają się z niebytu. Wcześniej nieobecni bohaterowie teraz stają się niezbędni, bo przecież wyjaśnienie zachodzących zmian wymaga wskazania, kto i gdzie tworzy belki. Pojawiają się techniczne informacje, które wcześniej byłyby uznane za nudne i nieistotne, np. „za najważniejszy pasek odpowiada redaktor wydania, który dyktuje technikowi pojawiające się treści” [19]).

Autorów przekazu, w którym „zostaje przekroczona granica prostej ściemy” [21], otacza infamia. Nic zatem dziwnego, że zostają oni przez TVP „utajnieni” [14]. Ich ujawnienie staje się zaś zadaniem bohatera pozytywnego – dziennikarzy i organizacji Watchdog Polska monitorującej działanie instytucji publicznych. TVP – bohater negatywny – odmawia podania informacji, zasłaniając się obowiązkiem ochrony danych osobowych pracowników. Wyrwany z kontekstu fragment odpowiedzi „nie znamy intencji pytającego” [14] dobitnie wskazuje na złą wolę telewizji.

Odkrywanie prawdy na temat autorstwa pasków przybiera postać śledztwa dziennikarskiego. Informacje na temat personalnych rozszad w mediach publicznych i przejmowania przez konkretne osoby funkcji: dyrektora TAI, TVP Info, serwisów informacyjnych prowadzą do wskazania konkretnej osoby. W ten sposób twarzą paskowej propagandy zostaje Ewa Bugała.

⁵ Nazwę taką ma również jeden z paskowych fanpage’ów na Facebooku. Co istotne, paski grozy to nie tylko tickery TVP Info, lecz również tytuły materiałów „Wiadomości” TVP1.

Niepodważalnym faktem medialnym staje się jej autorstwo najszerzej krytykowanych pasków, zwłaszcza tych ukazujących się w kierowanym przez dziennikarkę programie TVP Info „Nie da się ukryć”. Jeden z paskowych fanpage’ów ma w witrynie zdjęcie dziennikarki i adres „bugalanators” [2], a jej osoba staje się obiektem żywego zainteresowania publicystów prasowych i internautów.

Logika nakazuje, by osoba kojarzona z krytykowanymi paskami wypełniała stereotyp miernej i wiernej. Jej wyrazista negatywna ocena oparta jest na kilku pejoratywnych określeniach. Jedno z nich to „Dukała”, gdyż w przeszłości „komisja, która przyznaje karty ekranowe, bardzo surowo oceniła jej dykcję” [6].

Obecna praca Ewy Bugały zaowocowała neologizmem ‘bugalenie’. „Słowo to określa pewien rodzaj PiS-owskiej propagandy inteligentnej niczym koń Rocha Kowalskiego, subtelnej jak praca kafara wbijającego pale w terenie podmokłym, przesyconej prawdą niczym słowa Antoniego Macierewicza” [27]. Artykuł na jej temat w „Polityce” zaczyna się od informacji akcentujących młody wiek i prowincjonalne pochodzenie dziennikarki: „Ewa Bugała z Wyszkowa (rocznik 1989)” [6].

Kariery redaktorki nie tłumaczą więc jej osobiste przymioty, lecz to, w jaki sposób wpisuje się ona w logikę funkcjonowania mediów kierowanych przez Jacka Kurskiego. „O materiałach Bugały [prezes Kurski – przyp. aut.] często mówi, że wykręciła trzy pobudziny, czyli najwięcej w skali” [6]. ‘Pobudzin’ (od nazwiska szefa dziennikarki) to nazwa jednostki przyznawanej przez Jacka Kurskiego materiałom, które jego zdaniem szczególnie podobają się Jarosławowi Kaczyńskiemu.

Wierność Ewy Bugały polega na bezrefleksyjnym wykonywaniu poleceń. W tę cechę wpisuje się drugie publicystyczne określenie dziennikarki: „Stojak”. Cytowany przez „Politykę” anonimowy informator mówi: „W telewizji potrzebowaliśmy (...) tzw. stojaków, którzy trzymają mikrofon na konferencjach albo odczytują z kartki pytania. Ewa Bugała była na takim etapie, że nadawała się do tego idealnie” [6]. Wskazywanej przez niego funkcji „stojaka” przypisuje się charakter inwektywy – jest określeniem bezideowca, osoby bez zasad, przekonań i właściwości („bez większych sukcesów próbowała swoich sił w TVN” [6], „mówiła, że ma wesele i potrzebuje pieniędzy” [6]).

Na Facebooku ocena Ewy Bugały przybiera postać hejtu. Screeny przedstawiające ją w tle krytykowanych pasków mają ilustrować jej ukryte fantazje seksualne (np. półprzymknięte oczy i pasek PLATFORMA OBNAŻONA [2]), a ujęcia świadczyć o jej defektach fizycznych (wąska szczeka i krzywy nos świadczące rzekomo o tym, że w przeszłości była bita po twarzy [2] itp.).

Koncentracja na Ewie Bugale jako bohaterze negatywnym nie realizuje jednak w pełni zainteresowania problematyką tworzenia pasków. Służy temu również opis mechanizmów ich powstawania, wskazywanie bezwolności i strachu dziennikarzy realizujących program telewizji publicznej. „Zespół realizujący nie ma wpływu na treści” [19], a przekaz ustalany jest na wyższym szczeblu.

Rekonstrukcję warunków tworzenia belek ułatwia obserwatorowi sytuacja, w której nieoczekiwane wydarzenie powoduje zacięcie się tego mechanizmu. Taką sytuacją jest niespodziewane podwójne weto prezydenta z 24 lipca 2017 r. (Od tego

właśnie wydarzenia rozpoczyna się pogłębiona analiza Grzegorza Sojóra zamieszczona w miesięczniku „Press” (patrz: Bibliografia)). Komentarze akcentują fakt, iż dopiero po godzinie 21 (w programie Ewy Bugały) pojawia się pierwsza odredakcyjna belka komentująca: DECYZJA PREZYDENTA ZAWIODŁA POLAKÓW [4]. Do tego czasu paski mają charakter czysto informacyjny – trwa oczekiwanie na stanowisko władz Prawa i Sprawiedliwości.

Sytuacja ta jest przedmiotem żartów. „Pasek TVP Info trafił do szpitala po tym, jak nie udźwignął informacji o wecie prezydenta. Lekarze walczą o jego życie – dowiaduje się ASZdziennik” [17]. Chory pasek konkretyzuje problem mediów publicznych: jak przedstawić news niekorzystny dla władzy, by nie naruszyć spójności kreowanej przez propagandę alternatywnej rzeczywistości?

Mechanizm tworzenia pasków wyłania się również z ich schematyczności. Aby ją wydobyć, na Facebooku zestawia się ze sobą paski wyglądające tak, jakby były tworzone przez maszynę, według jednego wzoru:

SĘDZIOWIE PRZECIWNIE REFORMIE SN, KTÓRA MA WYELIMINOWAĆ KORUPCJĘ I NADUŻYCIA

PRZEWODNICZĄCY KRS PRZECIWNY REFORMIE SN, KTÓRA MA WYELIMINOWAĆ KORUPCJĘ I NADUŻYCIA

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH PRZECIWNY REFORMIE SN, KTÓRA MA WYELIMINOWAĆ KORUPCJĘ I NADUŻYCIA

OPOZYCJA CHCE ZABLOKOWAĆ REFORMĘ SN, KTÓRA MA WYELIMINOWAĆ KORUPCJĘ I NADUŻYCIA [2].

Wewnętrzna niespójność tych przekazów polega na tym, że automatyzmowi konstrukcyjnemu towarzyszy wyrazista ocena podmiotów, prosty podział świata na dobro i zło. Tak nachalna i prymitywna manipulacja budzi naturalny sprzeciw obserwatora, ponieważ „urąga inteligencji” [19].

Schematyzm, przewidywalna powtarzalność pasków prowokują do tworzenia ich satyrycznych przeróbek. Pojawiają się w mediach społecznościowych, są też tematem kilku tekstów „ASZdziennika”. W jednym z nich czytamy, że „jako pierwszy nadawca na świecie TVP wprowadzi w prime-time paski informacyjne tłumaczące fabułę najbardziej znanych światowych produkcji telewizyjnych” [8], takich jak:

Armageddon: BARBARZYŃCY Z NASA PRÓBOWALI ZAKŁÓCIĆ WYCZEKIWANĄ WIZYTĘ CIAŁA NIEBIESKIEGO NA ZIEMI

Szczęki: PLAŻOWICZE NIEZADOWOLENI ZE WZROSTU ZNACZENIA ICH WYBRZEŻA WŚRÓD FAUNY MORSKIEJ

Obcy: ZAŁOGANCI TOTALNI PRÓBUJĄ ZORGANIZOWAĆ PUCZ WOBEC LEGALNIE URZĘDUJĄCEJ FORMY ŻYCIA

Egzorcysta: SŁABA FREKWENCJA NA PRÓBIE WYPĘDZENIA DEMOKRATYCZNIE WYBRANEGO DEMONA [8].

Pasek TVP Info staje się ważnym i wyrazistym elementem krajobrazu medialnego. Znajomość najgłośniejszych belek jest więc wyznacznikiem poziomu kompetencji odbiorcy przekazu telewizji publicznej. Odróżnienie przykładów prawdziwych od spreparowanych przez OKO.press [22] służy wypróbowaniu wiedzy odbiorcy.

Jest też rodzajem szczepionki przeciw propagandzie: obnaża i wyśmiewa jej narzędzia, często bardziej absurdalne niż radosna twórczość naśladowców.

Najszerzej komentowany i cytowany jest w tym kontekście tak zwany generator pasków komika Karola Modzelewskiego [2]. Pokazuje on nie tylko tworzywo produktywności paskowej: słowa, lecz również powtarzalność konstrukcyjną belkowych zdań, które można dowolnie zestawiać w ramach czterech grup składniowych. Po podmiotach nazywających zło (z wyodrębnioną na początku grupą negatywnych określeń) występują orzeczenia „grozy”, nazywające niegodziwości, oraz dopełnienia – wartościowane pozytywnie obiekty krzywdy.

Pasek fałszujący rzeczywistość, wprowadzający w błąd czytelnika, szkalujący przeciwników aktualnej władzy jest nie tylko zły. Prymitywność „bugalienia” wiąże problematykę etyczną z estetycznymi walorami przekazu. Belki informacyjne są w tym kontekście zestawiane z innymi kompromitującymi prawicę zjawiskami świata mediów, takimi jak społecznościowe „pospolite ruszenie świrów, agregujących wizję świata a la dr Targalski” [29]. Pasek przypominający „peerelowskie demaskowanie powiązań opozycji z »rewizjonistami z Bonn« i CIA” [29] kojarzyć się więc nieodparcie będzie „ze sloganami wywieszanymi w czasach naszego dzieciństwa na zakładach pracy. Też zresztą na czerwonych paskach, tylko większych” [28].

Prymitywność przekazu paskowego utrwalona w zbiorowej świadomości powoduje, że zaczynają one tłumaczyć rzeczywistość w sposób nowy – stają się wyrazistym punktem odniesienia dla innych przejawów złego smaku, co widać w popularnych skrzydlatych słowach, np. „głupi jak pasek w TVP” [3] albo „twoja matka robi paski w TVP Info” [2].

Skoro „bombastyczne slogany na paskach TVP śmieszają” [29] i budzą podejrzenia, że „tam naprawdę siedzi jakiś troll lewicowy” [18], to ważna staje się kwestia ich skuteczności. Zainteresowani nią szczególnie prawicowi publicyści przyznają, że „sposób, w jaki [PiS – przyp. aut.] wykorzystuje przejęte media państwowe, budzi litość i trwogę” [29], a te „niezwykle wyraziste napisy na paskach informacyjnych” [23] obok innych elementów składają się na przekaz, który „zraża do PiS elity, zwłaszcza te młode” [23].

Na czym oparta jest medialna ocena skuteczności pasków? Opinie jednostki są w tym względzie ułomne i zależą od jej światopoglądu, upodobań, a ponadto stosunku do dysponenta mediów. Racjonalizacja oceny zjawiska prowadzi więc do ustalenia, do kogo ów przekaz jest kierowany. Teorie są dwie. Po pierwsze chodzi o to, by „dotrzeć do masowego odbiorcy” [23]. Styl przekazu uwzględnia więc gust odbiorców, „którym autentycznie podobają się wachlarz Krystyny Pawłowicz i paski w TVP Info” [15]. W tym przypadku skuteczność jest ściśle powiązana z tabloidowością (wyrazistością, prostotą, emocjonalizacją) przekazu.

Po drugie celem jest „utrwalenie lojalności własnego elektoratu” [5]. W tym przypadku skuteczność opiera się na zgodności przekazu z przekonaniami adresata. A zatem „jeśli paski w TVP Info kogoś śmieszają i brzydzą, to znaczy, że komunikat nie jest do niego skierowany; w tym sensie ktoś taki to odbiorca nieważny” [9]. Prze-

kaz jest przekonywający i skuteczny, gdyż jest zgodny z innymi przekazami. Realizuje cel, którym jest „utrzymanie spójności przekonań” [5] osób już przekonanych.

W mediach społecznościowych wszystkie wady pasków stają się zaletami. Rozwijają się tam specyficzny rodzaj sportu polegający na polowaniu na najbardziej kuriozalne przykłady i ich komentowaniu. Fotografie umieszczają przekaz telewizyjny w świecie widza. W ten sposób belki stają się elementem bliskiej rzeczywistości oswojonej, której rama widoczna jest w postaci komody pod telewizorem czy firanki za nim. Pokazują, w jakich miejscach przekaz TVP Info zastał obserwatora: w kuchni, salonie, holu urzędu.

Fotografie są różnej jakości. Im mniej doskonałe, tym więcej w nich autora. Nie jest to czysty wypreparowany przekaz, lecz trofeum konkretnego widza ustrzelone pośpiesznie – „z kolana”, pod przypadkowym kątem, bez kadrowania i ostrości. Polowanie na paski staje się sportem, a autorzy najlepszych paskowych okazji zyskują uznanie społeczności.

Facebookowe kolekcje fotografii zaczynają obejmować też różne błahie wpadki i lapsusy, takie jak literówki, usterki techniczne i inne. Przypadkowe błędy stają się znamienne:

STARANIA O ODZYSKANIE DZIEŁ SZTUKI ZARBOWANYCH PODCZAS WOJNY [2]

TEMAT\TYTUŁ\Imię Nazwisko

Cytat jedna linia [2]

WYBUCH GAZU PRAWDOPODOBNA PRZYCZYNA WYBUCHU GAZU W AMERYKAŃSKIM STANIE MICHIGAN [2].

W ten sposób wbrew intencjom autora belka TVP Info otrzymuje drugie życie. Okazuje się w nim pojemnym symbolem, przede wszystkim ukrytych procesów fałszowania rzeczywistości, które ma w czytelny sposób obnażać. Pasek wyrwany z jego pierwotnego kontekstu i przypisanej mu roli staje się też narzędziem ukazującym mizериę kulawego systemu propagandy. Tworzywo tej propagandy – słowa – staje się więc bronią obosieczną: zostaje wykorzystane jako narzędzie krytyki mediów publicznych. To z paska – jego stroniczości i formalnego schematyzmu – obserwator wyczytuje zasady działania telewizji i wywodzi motywacje jej pracowników, ich karierowiczostwo, strach, niekompetencję.

Poza funkcją demaskatorską (przyjmującą w niektórych wypowiedziach publicystycznych postać ataku politycznego), belki w swej nowej odsłonie mają też charakter ludyczny, a także służą budowaniu wizerunku ich pierwotnego odbiorcy. Wskazanie indolencji twórcy paskowego przekazu dowartościowuje przecież zarazem krytycznego obserwatora, który potrafi dostrzec i celnie skomentować braki i fałsze tickerów. Obnażanie błędów i manipulacji zawartych w paskach jest zatem w dobrym tonie – świadczy o kompetencji medialnej odbiorcy, a także służy wzmacnianiu wspólnoty ludzi o podobnych poglądach i wrażliwości⁶.

⁶ Dyskurs wokół pasków TVP Info (podobnie zresztą jak same paski w ich aktualnym kształcie i funkcji) funkcjonuje już od kilku miesięcy. Sądzymy zatem, że zjawisku temu można przypisać już

Bibliografia

- Dobek-Ostrowska B., *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Warszawa 2006.
- Dobek-Ostrowska B., *Porozumienie czy konflikt? Politycy, media i obywatele w komunikowaniu politycznym*, Bielsko Biała–Warszawa 2009.
- Karaśkiewicz A., Lubawy M., *Wpływ pasków informacyjnych na zapamiętywanie pozostałych elementów przekazu telewizyjnego*, „*Studia Medioznawcze*” 2012, nr 4(51).
- Propaganda w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, red. J. Wołoszyn, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Sajór G., *Głupi jak pasek „Press”* 2017, nr 9–10.
- Teoria i praktyka propagandy*, red. B. Dobek-Ostrowska, J. Fras i B. Ociepka, Wrocław 1997.
- Trojanowska-Bis A., Francuz P., *Rozumienie przekazu audiowizualnego zawierającego „tekst taśmowy” (TV-ticket) przez osoby zależne i niezależne od pola*, w: *Psychologiczne aspekty komunikacji audiowizualnej*, red. P. Francuz, Lublin 2007.
- Wojsław J., *Obraz teraźniejszości w propagandzie komunistycznej Polski lat 1949–1954: zarys problematyki*, Gdańsk 2009.

Źródła

I. Facebook:

- [1] *Głupie jak pasek z TVP*, <https://www.facebook.com/PasekTVPinfo/> (dostęp: 5.01.2018).
- [2] *Paski z TVP Info*, <https://www.facebook.com/bugalanators/> (dostęp: 5.01.2018).
- [3] *Paski z TVP Info*, <https://www.facebook.com/PaskizTVP/> (dostęp: 5.01.2018).
- [4] *Świat jest najpiękniejszy na paskach TVP Info*, <https://www.facebook.com/paskiztvpinfo/> (dostęp: 5.01.2018).

II. Pozostałe

- [5] Bierzyński J., *Jak działa machina pisowskiej propagandy*, 22/08/2017, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1716880,1,jak-dziala-machina-pisowskiej-propagandy.read> (dostęp: 5.01.2018).
- [6] Dąbrowska A., *Ewa Bugala: nowa gwiazda telewizji PiS*, 11/07/2017, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1711480,3,ewa-bugala-nowa-gwiazda-telewizji-pis.read?page=2&moduleId=4677> (dostęp: 5.01.2018).
- [7] Dworak J., *Jan Dworak o mediach publicznych*, 29/10/2017, <http://www.rp.pl/Publicystyka/310299963-Jan-Dworak-o-mediach-publicznych.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [8] Jadaś Ł., *TVP Info wzięło się za filmy i seriale. Ujawniamy paski demaskujące lewackie dzieła popkultury*, 19/07/2017, <http://aszdziennik.pl/120565,rewolucja-w-tvp-wyemituje-filmy-i-seriale-z-paskami-tvp-info> (dostęp: 5.01.2018).
- [9] Janicki M., Władyka W., *Opinia publiczna pod rządami PiS*, 15/08/2017, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1716148,1,opinia-publiczna-pod-rzadami-pis.read> (dostęp: 5.01.2018).

stałe cechy, skłaniające do uogólnień i upoważniające do przedstawienia powyższej analizy zagadnienia. Zdajemy sobie jednak sprawę, że ten ważny i ciągle aktualny przedmiot powinien mieć w dyskursie ciąg dalszy – nie widać czynników, które by wpłynęły na zasadnicze wygaśnięcie zainteresowania tickerami, co pozwoli na rozszerzenie i uzupełnienie powyższych obserwacji. Opracowanie to należy więc traktować jako uchwycenie zjawiska w konkretnym momencie. Przyszłość zapewne dopisze ciąg dalszy.

- [10] Karnowski M., *Mamy kolejny dowód jak skrajnie upolitycznione jest obecne sądownictwo. Rząd PiS musi to zmienić!*, 23/06/2017, <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/345565-mamy-kolejny-dowod-jak-skrajnie-upolitycznione-jest-obecne-sadownictwo-rzad-pis-musi-to-zmienic> (dostęp: 5.01.2018).
- [11] Kącki M., *Dziennikarze, brońmy demokracji! Wyjdźmy na ulice*, 21/07/2017, <http://wyborcza.pl/7,75968,22125131,dziennikarze-bronmy-demokracji.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [12] Kozioł M., *Humorem w Kaczyńskiego. Transparenty Lucy i Arka hitem demonstracji na wrocławskim Rynku*, 06/08/2017, <http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,22185848,humorem-w-kaczynskiego-transparenty-lucy-i-arka-hitem-demonstracji.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [13] Kublik A., *Juliusz Braun chce ukarania TVP za manipulowanie informacjami o wyborze Tuska*, 11/03/2017, <http://wyborcza.pl/7,75398,21484914,juliusz-braun-chce-ukarania-tvp-za-manipulowanie-informacjami.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [14] Kublik A., *Szkolenie z etyki dziennikarskiej w TVP. Paski informacyjne są w porządku*, 17/11/2017, <http://wyborcza.pl/7,75398,22657538,szkolenie-z-etyki-dziennikarskiej-w-tvp-paski-informacyjne.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [15] Kuźniarz B., *Populizm staje się formą tyranii, utrwalając różnicę między garstką wtajemniczonych a ciemnym ludem*, 01/09/2017, <http://wyborcza.pl/magazy-n/7,124059,22312144,populizm-staje-sie-forma-tyranii-utrwalajac-roznice-miedzy.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [16] Madajczak R., *Głódówka lekarzy nie interesuje TVP, więc postanowiliśmy pomóc. Oto gotowe paski dla TVP Info*, 9/10/2017, <http://aszdziennik.pl/121285,tvp-nie-interesuje-glodowka-lekarzy-postanowilismy-pomoc-oto-gotowe-paski-dla-tvp-info> (dostęp: 5.01.2018).
- [17] Madajczak R., *Pasek TVP Info w szpitalu. Nie wytrzymał informacji o wecie Andrzeja Dudy*, 24/07/2017, <http://aszdziennik.pl/120609,pasek-tvp-info-w-szpitalu-nie-wytrzymał-informacji-o-wecie-andrzeja-dudy> (dostęp: 5.01.2018).
- [18] Mikulski J., *Michał Bryndał z Voo Voo: Paski w TVP Info to już jest klasyk*, 11/08/2017, <http://www.rp.pl/Media/170819833-Michal-Bryndał-z-Voo-Voo-Paski-w-TVP-Info-to-juz-jest-klasyk.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [19] Orłowski M., *TVP Info nie chce zdradzić, kto pisze mu paski. Watchdog Polska idzie do sądu*, 27/07/2017, <http://wyborcza.pl/7,75398,22156318,tvp-info-nie-chce-zdradzic-kto-pisze-jej-paski-watchdog-polska.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [20] Osiecki G., *Dwa lata dobrej zmiany, czyli pełzająca rewolucja PiS*, 25/10/2017, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1080587,podsumowanie-dwoch-lat-rzadu-pis.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [21] Pacewicz K., *Młodzi stanęli przeciw PiS, bo przekroczone trzy fundamentalne granice: ścieżki, rozumu i Europy*, 21/07/2017, <http://wyborcza.pl/osiemdziewiec/7,159012,22126856,mlodzi-staneli-przeciw-pis-bo-przekroczone-trzy-fundamentalne.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [22] *Quiz OKO.press. Spróbuj odróżnić autentyczne paski TVP Info od naszych podróbek*, 10/08/2017, <https://oko.press/20-paskow-quiz-z-jezyka-tvp-info/> (dostęp: 5.01.2018).
- [23] Semka P., *Medialny nerw*, 24/10/2017, <https://dorzeczy.pl/kraj/45147/Medialny-nerw.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [24] Suchecka J., *Jak TVP Info pokazywało demonstrację przed Sejmem*, 16/07/2017, <http://wyborcza.pl/7,75398,22102144,demonstracja-w-tvp-opozycja-zapowiada-lamanie-prawa-proba.html> (dostęp: 5.01.2018).

- [25] Stabach K., *TVP Info musiało jakoś przekazać tę informację. Pasek oderwany od rzeczywistości*, 23/11/2017, <https://wiadomosci.wp.pl/tvp-info-musialo-jakos-przekazac-te-informacje-pasek-oderwany-od-rzeczywistosci-6190816144984193a> (dostęp: 5.01.2018).
- [26] Wilgocki M., *Paranoja „niepokornych” mediów i PiS: opozycja szykuje dywersję, szturm na Sejm i ataki na biura poselskie, mogą zacząć strzelać snajperzy*, 19/12/2016, <http://wyborcza.pl/7,75398,21141890,paranoja-niepokornych-mediow-i-pis-opozycja-szykuje-dywersje.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [27] Wroński P., *Heroiczna pani premier Beata Szydło, perfidny i zdradziecki Donald Tusk*, 10/03/2017 <http://wyborcza.pl/7,75968,21480142,heroiczna-pani-premier-beata-szydlo-perfidny-i-zdradziecki.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [28] Ziemkiewicz R., *Przychodzi Kuba do Kuby*, 22/07/2017, <https://ziemkiewicz.dorzeczy.pl/subotnik-ziemkiewicza/36474/Przychodzi-Kuba-do-Kuby.html> (dostęp: 5.01.2018).
- [29] Ziemkiewicz R., *Czym PiS wkurza suwerena?*, 26/07/2017, <https://dorzeczy.pl/kraj/36861/Ziemkiewicz-Czym-PiS-wkurza-suwerena.html> (dostęp: 5.01.2018).

Streszczenie

W okresie od lipca do grudnia 2017 r. w internecie (na Facebooku oraz w popularnych internetowych serwisach dziennikarskich) widać było wzmożone zainteresowanie paskami informacyjnymi TVP Info. W tym publicznym dyskursie występują następujące wątki: problem prawdy w przekazie medialnym, funkcje przekazu (w tym jego propagandowość), styl pasków (schematyczność, błędy), ich autorstwo, mechanizmy tworzenia oraz skuteczność. Wypowiedzi poza funkcją poznawczą służą zabawie oraz budowaniu wspólnoty sprzeciwu (również politycznego). Pasek w jego drugim życiu występuje przeciw swemu twórcy: wyrwany z pierwotnego kontekstu, obnażony i wyśmiany kompromituje autora (jego skrywane cele i nieudolność). Dzięki ujęciu przekazu paskowego w cudzysłów zostaje też zdezwuowana zawarta w nim wizja świata (np. oceny bohaterów).

AFTERLIFE OF POLISH TELEVISION (TVP) INFO NEWS TICKERS. INTERNET BASED DISCOURSE SURROUNDING CONTEMPORARY TV TICKERS

Summary

The period between July and December 2017 showed on the Internet an increased interest in TVP Info news tickers observed on Facebook and in popular online journalist services. The following topics appeared in the public discourse: the problem of truth in media coverage, the functions of a message (including its propaganda purposes), the style of news tickers (schematic character and errors), their authorship and their very mechanism of creation and effectiveness. The comments made, apart from the informative function, serve as entertainment and develop a community of those who object (building also a political opposition). In its afterlife, the news ticker goes against its creator. The news ticker taken out of its primary context exposes and humiliates the authors, their hidden goals and inefficiency. Due to the usage of quotation marks, the vision of the world as presented in the news ticker is devalued (e.g. assessment of heroes).